

Специалност: Химия (задочно обучение)
Аналитична химия I част
Блок 5
Хетерогенни равновесия

**Процеси на утаяване и разтваряне в аналитичната химия.
Количествено характеризиране - произведение на
разтворимост. Условия за разтваряне и утаяване.
Разтворимост на веществата. Фактори, които влияят
върху равновесието утайка- разтвор.**

Какво ще разгледаме в тази лекция?

1. Процеси на разтваряне и утаяване - хетерогенни равновесия
2. Приложение на утаечни процеси в химичния анализ
3. Механизъм на процеса на разтваряне на твърди вещества
4. Взаимодействия между течна и твърда фаза при разтваряне
5. Хетерогенно равновесие утайка-разтвор
  - Произведение на разтворимост
  - Условия за получаване и разтваряне на утайки
  - Мерни единици на произведението на разтворимост
  - Изчисляване на равновесните концентрации в наситен разтвор
6. Връзка между произведение на разтворимост и разтворимост
  - Сравняване на малкоразтворими съединения по K_s и S
  - Обща връзка между K_s и S
  - Моларна разтворимост и разтворимост в g/l
7. Фактори от които зависят K_s и S
  - Температура
  - Ефект на общ йон от утайката
  - Солев ефект
  - Пречеци реакции – условно произведение на разтворимост K_s'

1. Процеси на разтваряне и утаяване - хетерогенни равновесия

УТАЯВАНЕ се нарича процес на формиране на твърда фаза, в резултат на взаимодействие на компоненти, намиращи се в разтвор

➤ Хомогенна система се превръща в Хетерогенна

РАЗТВАРЯНЕ – процес, при който компонентите от твърдата фаза преминават в разтвора, в резултат на взаимодействие с молекули на разтворителя или други реагенти.

➤ Хетерогенна система се превръща в Хомогенна

Равновесията в хетерогенни системи, включващи преминаване на вещества от едната фаза - в другата се наричат **РАЗПРЕДЕЛИТЕЛНИ РАВНОВЕСИЯ**

УТАЯВАНЕ ↔ РАЗТВАРЯНЕ

течно ↔ твърдо

ИЗПАРЯВАНЕ ↔ КОНДЕНЗАЦИЯ

течно ↔ газ

СУБЛИМАЦИЯ ↔ КОНДЕНЗАЦИЯ

твърдо ↔ газ

РАЗТВАРЯНЕ ↔ РАЗТВАРЯНЕ

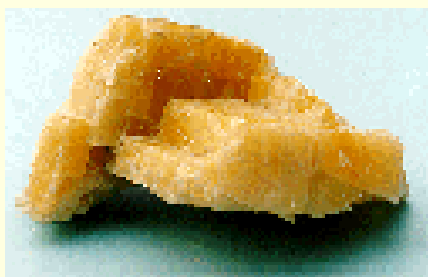
течно ↔ течено м/у 2 не смесващи се течности

2. Приложение на утаечни процеси в химичния анализ

1. Селективното утаяване е основен подход за отделяне на компоненти от хомогенна система. Използва се:

- ✓ В индустриални процеси на пречистване
- ✓ Разделяне на сложни обекти на фракции
- ✓ За отстраняване на пречещи компоненти при анализ
- ✓ Предварително концентриране на следови компоненти при анализ
- ✓ Качествен анализ
- ✓ Количествен анализ - тегловен и обемен

2. В природата утаяването е в основата на формирането на много минерали

арагонит →

← калцит

© Dave Bunnell

2. Приложение на утаечни процеси в химичния анализ

- Процесите утаяване и разтваряне определят натоварването на околната среда (въздух, води, почви, растения) с тежки метали и преноса им от един обект, в друг (Hg, Cd, Pb, Zn, Cr, As)
- Разтворимостта на минерални соли определя състава на природните води
- Утаяването може да премахне токсични компоненти от водите и се използва за пречистването им
  - ✓ Намаляване на твърдост на вода
$$\text{CaCO}_3 \leftrightarrow \text{Ca}^{2+} + \text{CO}_3^{2-}$$
  - ✓ Отстраняване на токсични тежки метали
$$\text{Pb}(\text{OH})_2 \leftrightarrow \text{Pb}^{2+} + 2\text{OH}^-$$
  - ✓ Отстраняване на желязо и манган
$$\text{Fe}(\text{OH})_3 \leftrightarrow \text{Fe}^{3+} + 3\text{OH}^-$$
  - ✓ Отстраняване на фосфати
$$\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2 \leftrightarrow 3\text{Ca}^{2+} + 2\text{PO}_4^{3-}$$

3. Механизъм на процеса на разтваряне на твърди вещества

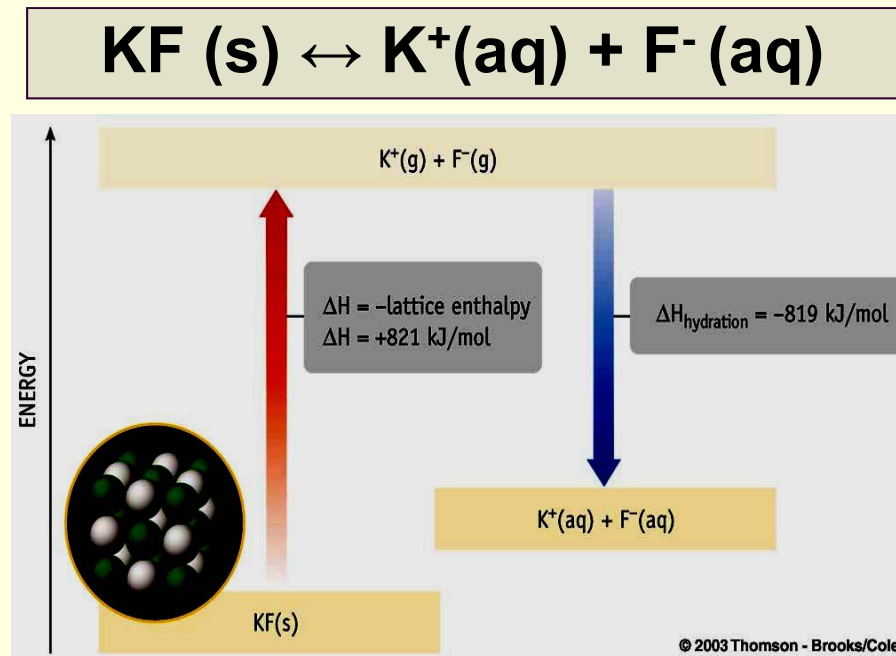
➤ Взаимодействието протича в 2 етапа

1. Разделяне на частиците на твърдото вещество (ендотермичен)

2. Привличане на частиците р-рено в-во от разтворителя (екзотермичен)

➤ Общата енергия на процеса на разтваряне е сума от енергиите на двата етапа

➤ Спонтанно разтваряне ще протече, когато тази сума е ≤ 0

4. Взаимодействия между течна и твърда фаза при разтваряне

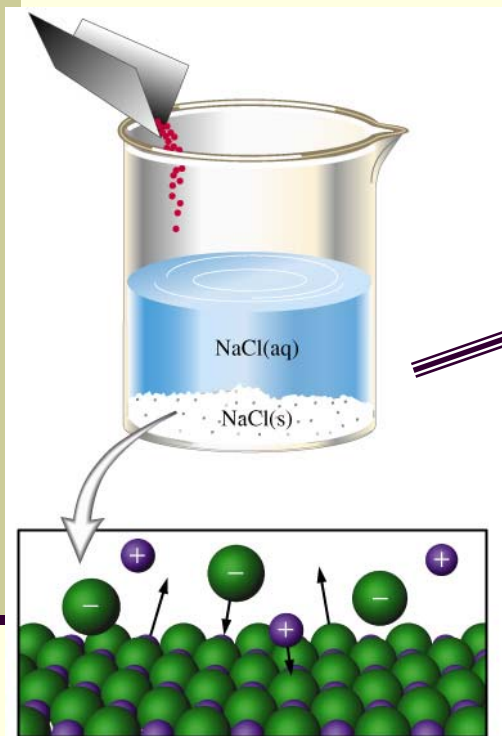

Да припомним основните видове взаимодействия между разтворител и разтворено вещество, които разгледахме в лекция 2 (за описване поведението на реални равновесни системи):

- **Ион-диполни взаимодействия - значими при разтваряне на йонно кристални вещества от полярни разтворители**
- **Дипол-диполни взаимодействия - значими при разтваряне на в-ва с полярна ковалентна връзка от полярни разтворители**
- **Водородни връзки - характерни за водни разтвори на алкохоли, въглехидрати, слаби карбоксилни к-ни**
- **Дисперсионни сили - оказват влияние при разтваряне на неполярни съединения в неполярни разтворители**

4.1. Йон-диполни взаимодействия

Значими при контакт на йонно-кристални вещества с полярни разтворители

В-ва с йонен строеж: **NaCl, NaOH, AgCl, CaSO₄, Mg₃(PO₄)₂, Hg₂Cl₂**

Полярни р-ли: **H₂O, CH₃COOH**

Процесът на разтваряне винаги е свързан с **пълна дисоциация** на разтвореното вещество, под влияние на разтворителя

4.1. Йон-диполни взаимодействия - продължение

“Подобни разтварят подобни”

Йонно-кристалните в-ва са добре разтворими в полярни разтворители (дисоцииращи с $\epsilon > 40$)

Закон на Кулон

n^+ = брой + заряди

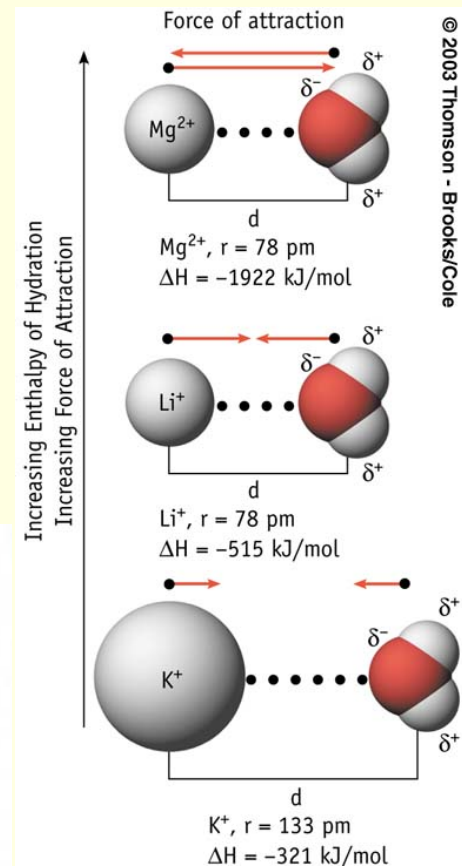
n^- = брой - заряди

e = заряд на електрона

d = разстояние м/у частиците

$$F = \frac{(n^+ \cdot e)(n^- \cdot e)}{d^2}$$

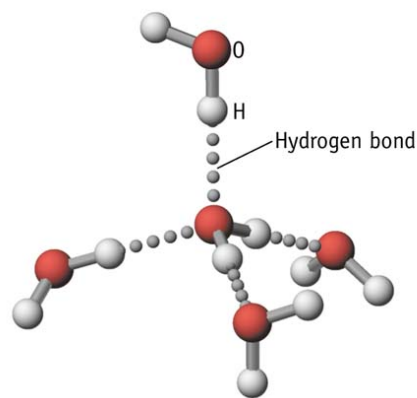
Cation	Ion Radius (pm)	Enthalpy of Ion Hydration (kJ/mol)
Li ⁺	78	-515
Na ⁺	98	-405
K ⁺	133	-321
Rb ⁺	149	-296
Cs ⁺	165	-263

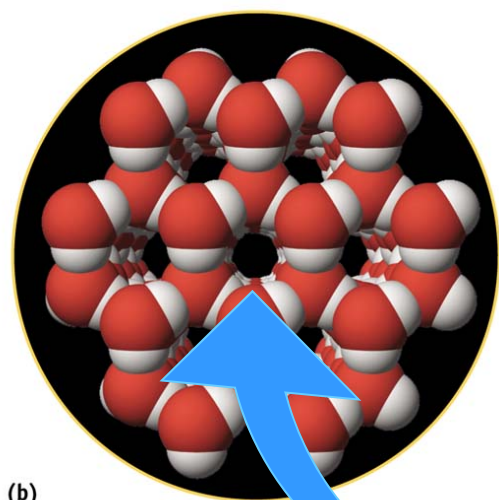
Колкото по-голям е зарядът и по-малък радиусът на йона, толкова повече енергия се отделя при разтварянето - т.е. разтварянето ще се извършва като спонтанен, енергетично изгоден процес

4.2. Дипол-диполни взаимодействия

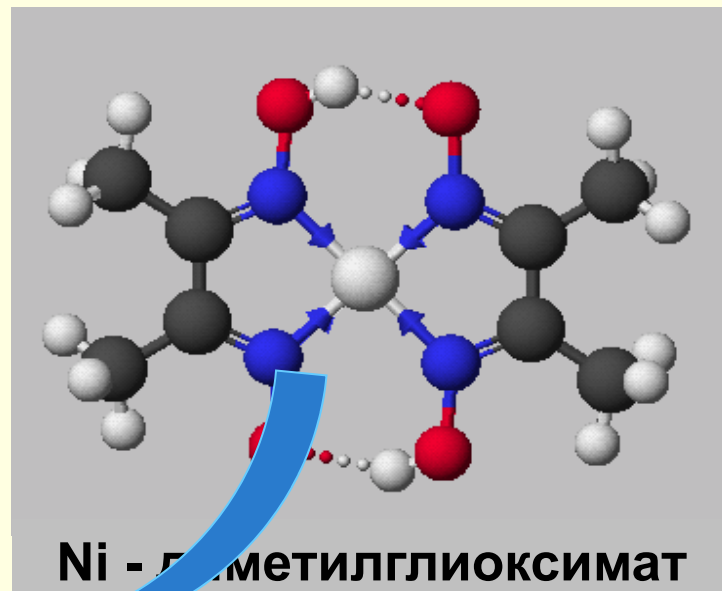
Метали, аморфни вещества и неполярни съединения са слабо разтворими във вода

(a)
© 2003 Thomson - Brooks/Cole

(b)

Ni - диметилглиоксимат

При разтваряне се разрушават водородните връзки между водните молекули. Процесът е свързан с консумация на енергия.

- **Неутрални хелатни комплекси са неразтворими във вода**
- Само ако между разтвореното в-во и водата възникнат **нови Н-връзки**, общият енергиен баланс може да се промени.

Разтворими във вода органични съединения:

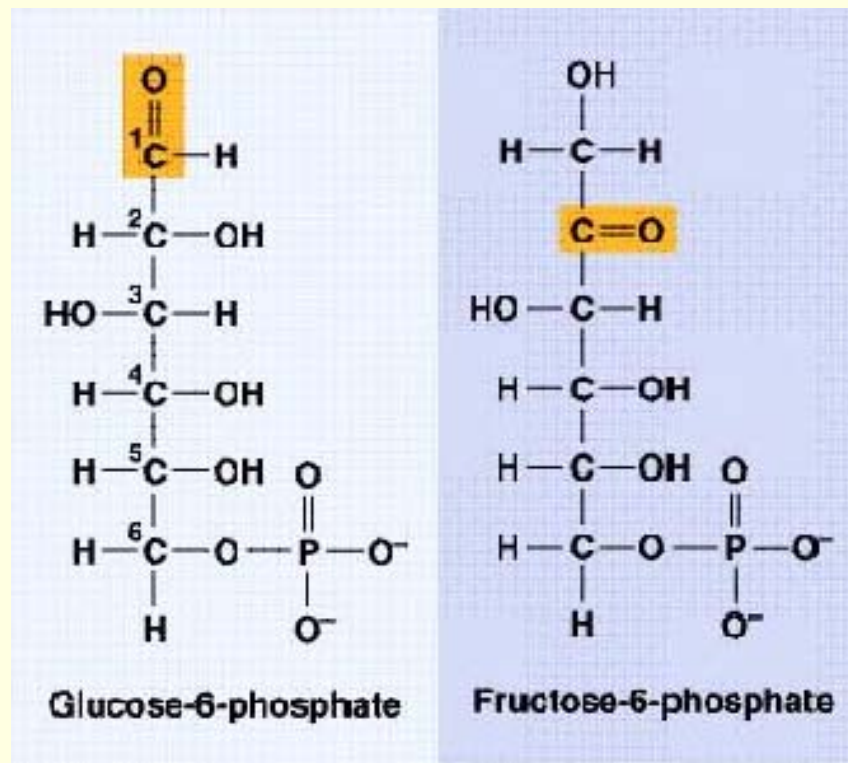
- Съдържат функционални групи, способни да образуват водородни връзки с H_2O

-OH; -COOH; -NH₂;

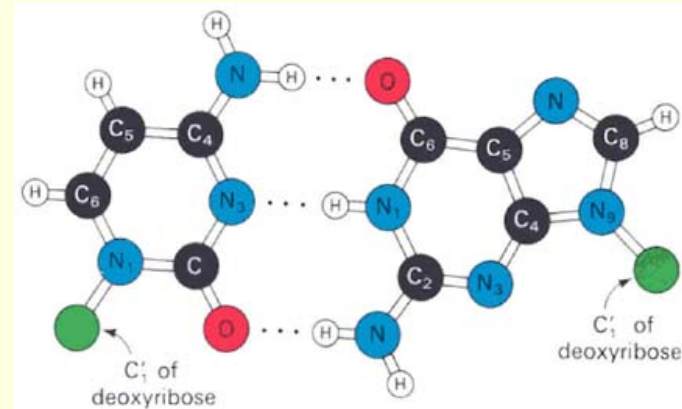
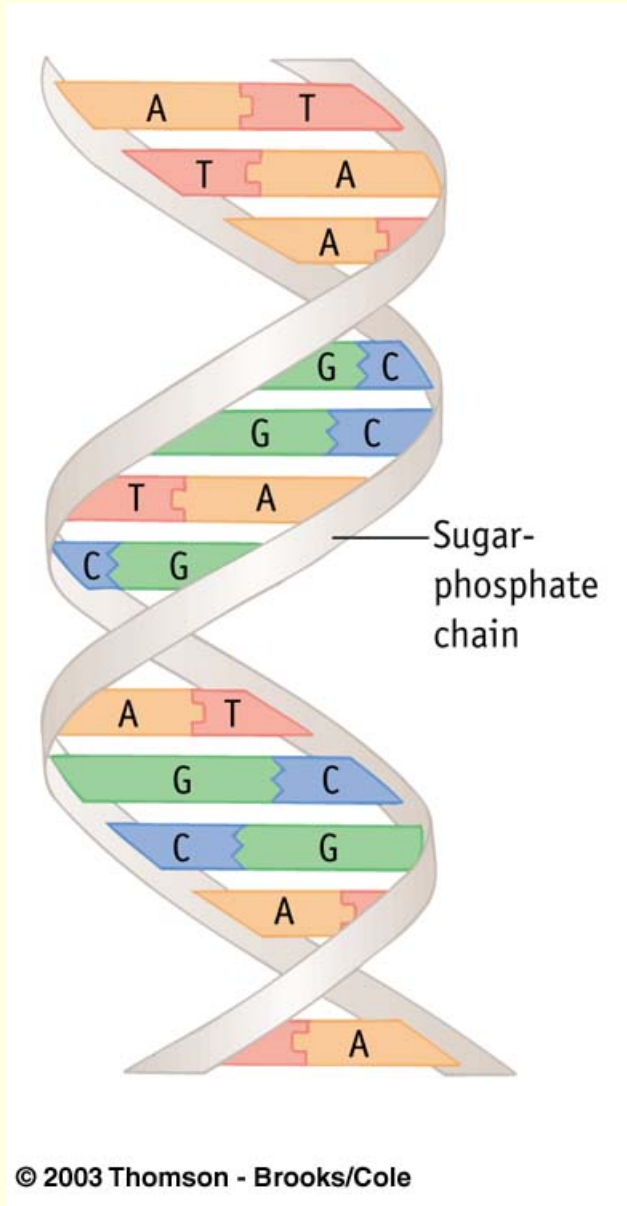
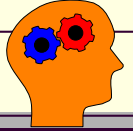
-SO₃H; -PO₄H₂

Алкохолите са добри р-ли за органични съединения, защото:

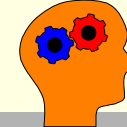
- ✓ Образуват *H*-връзки,
- ✓ Няма подредена структура на молекулите на разтворителя
- ✓ Имат слабо дисоцииращо действие

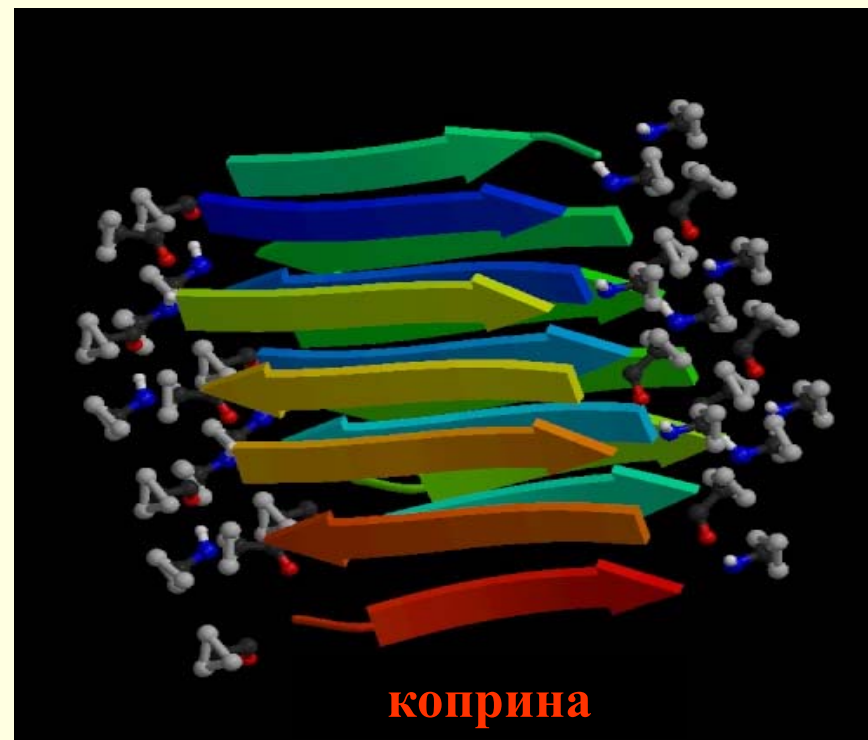
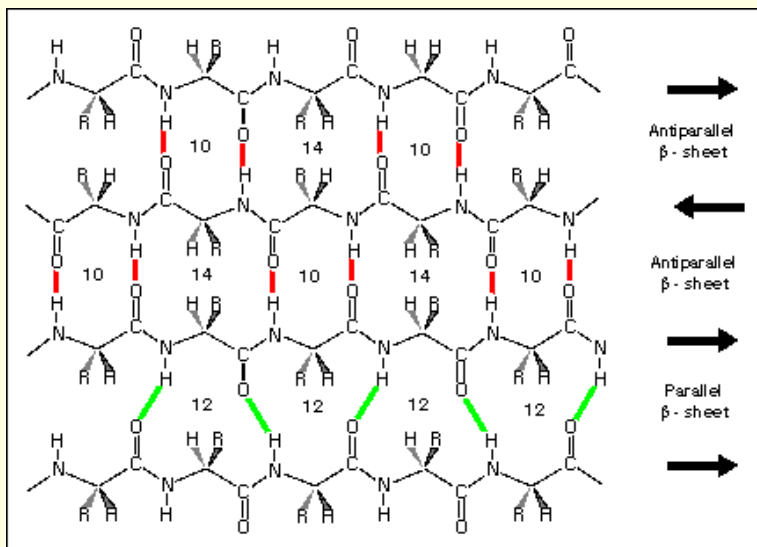
“Подобни разтварят подобни” – вещества, способни да създават *H*-връзки се разтварят добре в разтворители, които също създават *H*-връзки

Вътрешно молекулни, или междумолекулни **водородни връзки**, спираловидно огъващи макро-молекулата **НАМАЛЯВАТ РАЗТВОРИМОСТТА**

Линейно ориентирани паралелни макромолекули

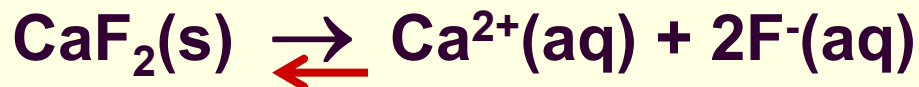

Големият брой вътрешно-молекулни и междумолекулни Н-връзки са причина за слабата разтворимост

“Подобни разтварят подобни” – вещества с големи неполярни молекули се разтварят добре в неполярни разтворители, без ясно изразена междумолекулна структура (Н-връзки)

5. Хетерогенно равновесие утайка-разтвор

Когато една сол се разтваря във вода, тя дисоциира на йони, заобиколени от молекулите на разтворителя (хидратирани)

Йоните в разтвора могат да се срещнат и да протече обратната реакция (**рекристализация**), която отново води до образуване на утайка

Равновесието се достига, когато скоростите на дисоциация и рекристализация се изравнят

- Разтворът, стоящ в равновесие с утайката се нарича **НАСИТЕН**.
- В системата, достигнала равновесие, не може да се разтвори повече вещество.

РАВНОВЕСНАТА КОНСТАНТА за процеса на разтваряне е:

$$K_s^0 = a_{\text{Ca}^{2+}} \cdot a_{\text{F}^{-}}^2$$

Защо изпуснахме активността на CaF_2 ?

5.1. Произведение на разтворимост (K_s)

За общият равновесен процес на разтваряне и утаяване:

Количествената оценка на равновесието се дава с константата:

$$K_s^0 = a_M^x \cdot a_B^y$$

Термодинамично
произведение на
разтворимост

$$K_s^c = [M]^x \cdot [B]^y$$

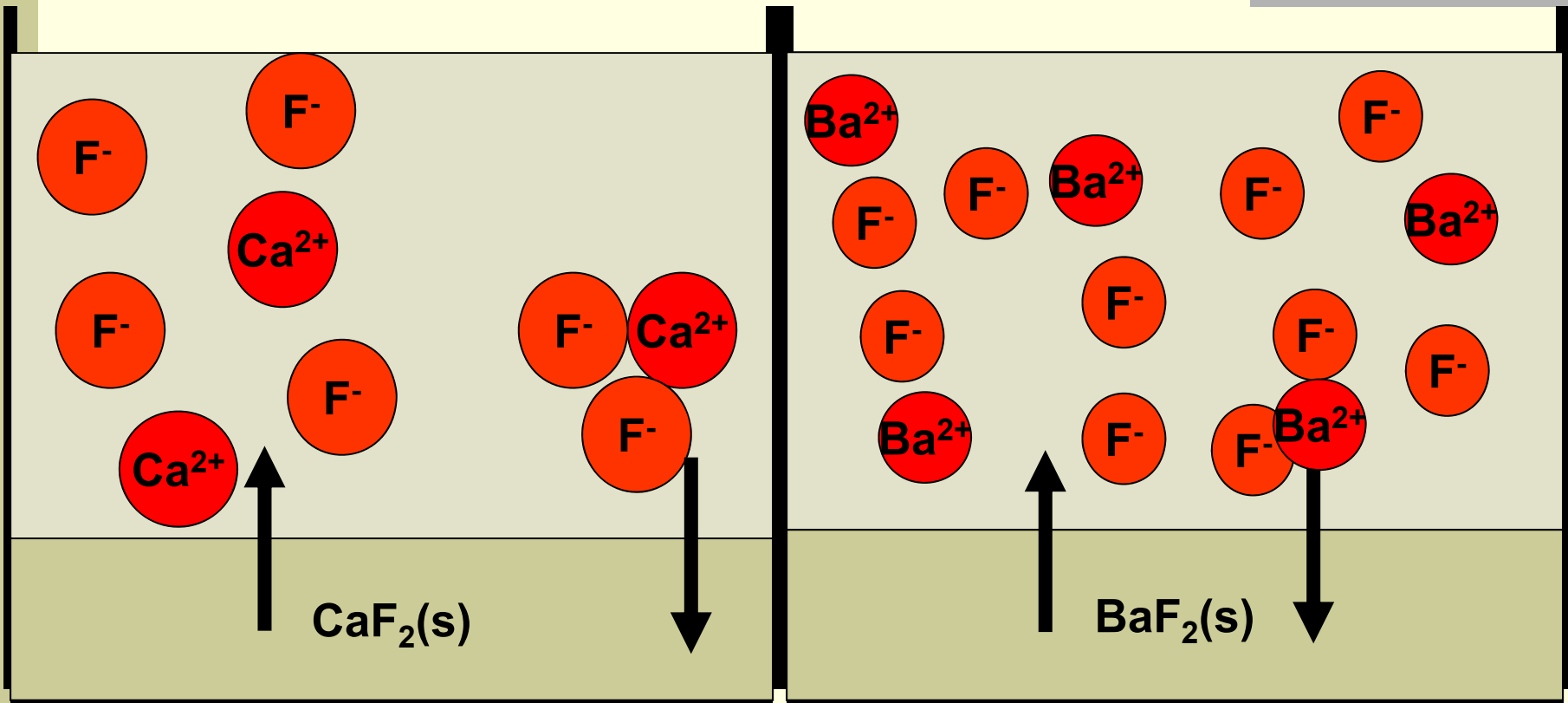
Концентрационно
произведение на
разтворимост

$$K_s^0 = K_s^c \cdot f_M^x \cdot f_B^y$$

Връзка между тях

- ✓ K_s^0 зависи само от свойствата на в-вата и от температурата
- ✓ K_s^c зависи И ОТ ЗАРЯДИТЕ на йоните участващи в утайката, И ОТ ЙОННАТА СИЛА на заобикалящия ги наситен разтвор
- ✓ За разредени разтвори (близки до идеални с-ми) $K_s^0 = K_s^c$
- ✓ За реални разтвори с висока йонна сила $K_s^0 < K_s^c$

5.1. Произведение на разтворимост - *продължение*

$$K_s(\text{CaF}_2) = 4 \cdot 10^{-11}$$

$$K_s(\text{BaF}_2) = 2,4 \cdot 10^{-5}$$

Колкото **ПО-НИСКА** е стойността на произведението на разтворимост, толкова **ПО-МАЛКА** е концентрацията на йони в наситения разтвор

Таблицы за произведение на разтворимост – Solubility product

$K_s < 10^{-5}$ - малкоразтворими съединения

TABLE 15.4 K_{sp} Values at 25°C for Common Ionic Solids

Ionic Solid	K_{sp} (at 25°C)	Ionic Solid	K_{sp} (at 25°C)	Ionic Solid	K_{sp} (at 25°C)
Fluorides		Hg ₂ CrO ₄ *	2×10^{-9}	Co(OH) ₂	2.5×10^{-16}
BaF ₂	2.4×10^{-5}	BaCrO ₄	8.5×10^{-11}	Ni(OH) ₂	1.6×10^{-16}
MgF ₂	6.4×10^{-9}	Ag ₂ CrO ₄	9.0×10^{-12}	Zn(OH) ₂	4.5×10^{-17}
PbF ₂	4×10^{-8}	PbCrO ₄	2×10^{-16}	Cu(OH) ₂	1.6×10^{-19}
SrF ₂	7.9×10^{-10}			Hg(OH) ₂	3×10^{-26}
CaF ₂	4.0×10^{-11}	Carbonates		Sn(OH) ₂	3×10^{-27}
		NiCO ₃	1.4×10^{-7}	Cr(OH) ₃	6.7×10^{-31}
Chlorides		CaCO ₃	8.7×10^{-9}	Al(OH) ₃	2×10^{-32}
PbCl ₂	1.6×10^{-5}	BaCO ₃	1.6×10^{-9}	Fe(OH) ₃	4×10^{-38}
AgCl	1.6×10^{-10}	SrCO ₃	7×10^{-10}	Co(OH) ₃	2.5×10^{-43}
Hg ₂ Cl ₂ *	1.1×10^{-18}	CuCO ₃	2.5×10^{-10}		
		ZnCO ₃	2×10^{-10}	Sulfides	
Bromides		MnCO ₃	8.8×10^{-11}	MnS	2.3×10^{-13}
PbBr ₂	4.6×10^{-6}	FeCO ₃	2.1×10^{-11}	FeS	3.7×10^{-19}
AgBr	5.0×10^{-13}	Ag ₂ CO ₃	8.1×10^{-12}	NiS	3×10^{-21}
Hg ₂ Br ₂ *	1.3×10^{-22}	CdCO ₃	5.2×10^{-12}	CoS	5×10^{-22}
		PbCO ₃	1.5×10^{-15}	ZnS	2.5×10^{-22}
Iodides		MgCO ₃	6.8×10^{-6}	SnS	1×10^{-26}
PbI ₂	1.4×10^{-8}	Hg ₂ CO ₃ *	9.0×10^{-15}	CdS	1.0×10^{-28}
AgI	1.5×10^{-16}			PbS	7×10^{-29}
Hg ₂ I ₂ *	4.5×10^{-29}	Hydroxides		CuS	8.5×10^{-45}
		Ba(OH) ₂	5.0×10^{-3}	Ag ₂ S	1.6×10^{-49}
Sulfates		Sr(OH) ₂	3.2×10^{-4}	HgS	1.6×10^{-54}
CaSO ₄	6.1×10^{-5}	Ca(OH) ₂	1.3×10^{-6}		
Ag ₂ SO ₄	1.2×10^{-5}	AgOH	2.0×10^{-8}	Phosphates	
SrSO ₄	3.2×10^{-7}	Mg(OH) ₂	8.9×10^{-12}	Ag ₃ PO ₄	1.8×10^{-18}
PbSO ₄	1.3×10^{-8}	Mn(OH) ₂	2×10^{-13}	Sr ₃ (PO ₄) ₂	1×10^{-31}
BaSO ₄	1.5×10^{-9}	Cd(OH) ₂	5.9×10^{-15}	Ca ₃ (PO ₄) ₂	1.3×10^{-32}
		Pb(OH) ₂	1.2×10^{-15}	Ba ₃ (PO ₄) ₂	6×10^{-39}
Chromates		Fe(OH) ₂	1.8×10^{-15}	Pb ₃ (PO ₄) ₂	1×10^{-54}
SrCrO ₄	3.6×10^{-5}				

За хетерогенни равновесия при малкоразтворими съединения

$$K_S^C = K_S^O$$

Защото наситените р-ри **СА БЛИЗКИ ДО ИДЕАЛНИ** – те са с много **НИСКИ** концентрации!!

$$a = C$$

5.2. Експонент от произведение на разтворимост (pK_s)

$$10^{-54} < K_s < 10^{-5}$$

Стойностите на K_s варират в широки граници, затова е удобно да се използва “p” функцията

$$pK_s = -\log K_s$$

Колкото по-ниско е K_s, толкова по-висока е съответната стойност за pK_s

$$K_s(\text{HgS})=10^{-54} < K_s(\text{PbCl}_2) = 10^{-5}$$

$$pK_s = 54 > pK_s = 5$$

5.3. Условия за получаване и разтваряне на утайки

За съпоставяне на изходен разтвор (при конкретни условия), спрямо равновесното състояние, се използва сравнението между **коэффициента на реакцията (Q) и равновесната константа (K_s)**.

$$K_s^c = [M]^x \cdot [V]^y \text{ За равновесие!}$$

Константата се изразява с моларните равновесни концентрации, затова в израза не могат да се поставят изходните концентрации на реагиращите вещества!!!

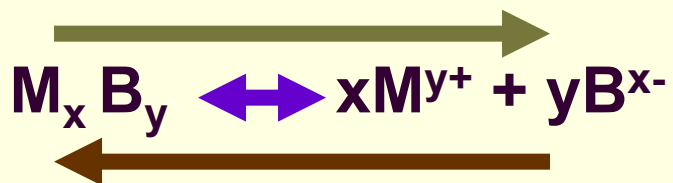
Коефициентът на реакцията може да се запише **ЗА ВСЯКО НАЧАЛНО СЪСТОЯНИЕ НА СИСТЕМАТА**

$$Q = [M]^x \cdot [V]^y$$

Където [M] и [V] са **НАЧАЛНИТЕ** моларни концентрации на реагиращите в-ва

Q показва посоката, в която ще протече реакцията, за да се достигне равновесие

5.3. Условия за получаване и разтваряне на утайки - *продължение*

$$K_s^c = [M]^x \cdot [B]^y$$

$$Q < K_s^c$$

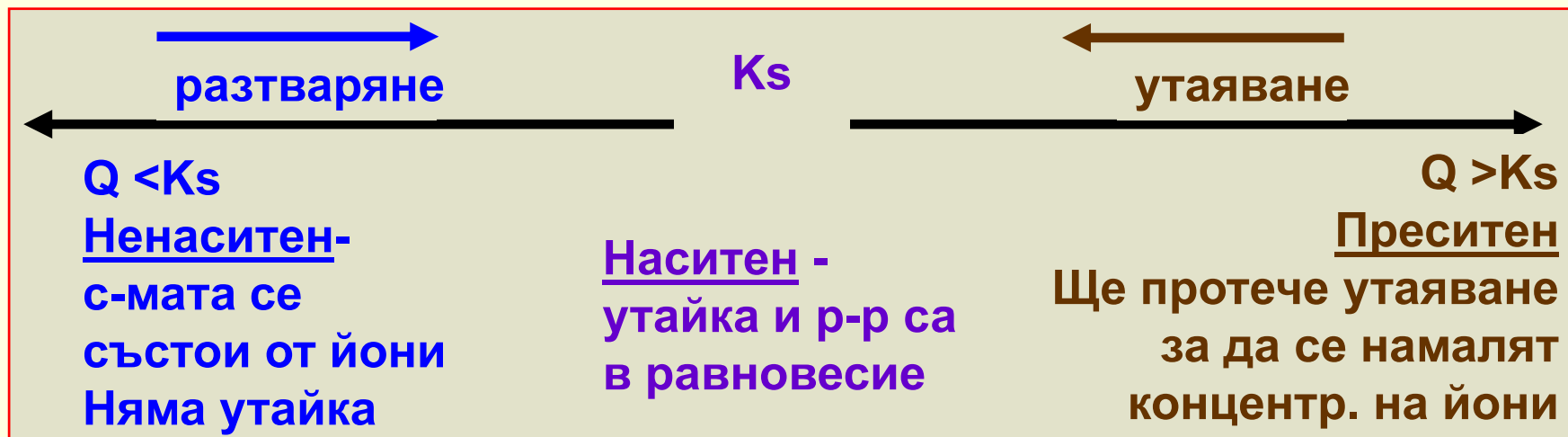
Разтворът е **НЕНАСИТЕН**

$$K_s^c = Q$$

Разтворът е **НАСИТЕН** с-мата е в равновесие

$$Q > K_s^c$$

Разтворът е **ПРЕСИТЕН**

5.4. Мерни единици на произведението на разтворимост

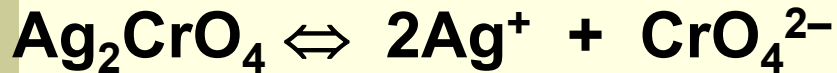
Запишете произведенията на разтворимост за следните утайки.

Определете мерните единици за всяко от тях!

$$K_s^c = [\text{Ag}^+].[\text{Cl}^-]$$

(mol²/l²)

$$K_s^c = [\text{Ag}^+]^2.[\text{CrO}_4^{2-}]$$

(mol³/l³)

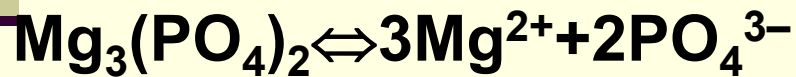
$$K_s^c = [\text{Mg}^{2+}].[\text{F}^-]^2$$

(mol³/l³)

$$K_s_{\text{Ag}_2\text{CrO}_4} = 1,6 \cdot 10^{-12}$$

$$K_s_{\text{MgF}_2} = 6,4 \cdot 10^{-9}$$

Ag₂CrO₄ е по-малко разтворим от MgF₂

$$K_s^c = [\text{Mg}^{2+}]^3 . [\text{PO}_4^{3-}]^2$$

(mol⁵/l⁵)

Стойностите на K_s може да се сравняват, само ако имат еднакви мерни единици!

5.5. Изчисляване на равновесните концентрации на йоните в разтвора от K_s

Ако е известно K_s за утайка, може да се изчислят концентрациите на йони в **наситения разтвор**

$$[\text{Ag}^+] = [\text{Cl}^-]$$

$$K_s^c = [\text{Ag}^+]^2 = [\text{Cl}^-]^2$$

$$[\text{Ag}^+] = [\text{Cl}^-] = \sqrt{K_s^c} = 10^{-5} (\text{mol/l})$$

$$[\text{F}^-] = 2.[\text{Mg}^{2+}]$$

$$K_s^c = [\text{Mg}^{2+}] \cdot 2^2 \cdot [\text{Mg}^{2+}]^2 = 4[\text{Mg}^{2+}]^3$$

$$[\text{Mg}^{2+}] = \sqrt[3]{\frac{6.4 \times 10^{-9}}{4}} = 1.2 \times 10^{-3} (\text{mol/l})$$

6. Разтворимост на утайки

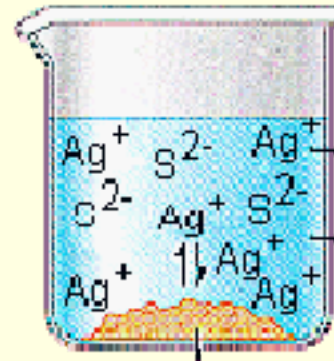
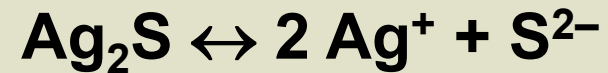
РАЗТВОРИМОСТ (S) на едно съединение се нарича моларната концентрация на наситения разтвор

$$[\text{Ca}^{2+}] = S$$

$$[\text{F}^-] = 2S$$

$$S = C_{\text{CaF}_2}$$

$$[\text{Ag}^+] = 2S$$

$$[\text{S}^{2-}] = S$$

$$S = C_{\text{Ag}_2\text{S}}$$

- **S - ВИНАГИ** се изразява спрямо **ВЕЩЕСТВОТО НА УТАЙКАТА**
- Моларните концентрации на йоните в наситения р-р се изчисляват, като умножим S по броя йони, отделени при разтваряне на 1 mol утайка

6.1. Връзка между K_s и разтворимост (S)

Да изразим връзката между S и K_s в наситения разтвор

$$[\text{Pb}^{2+}] = [\text{SO}_4^{2-}] = S$$

$$K_s = S^2$$

$$S(\text{mol/l}) = \sqrt{K_s}$$

$$[\text{Pb}^{2+}] = S$$

$$[\text{F}^-] = 2S$$

$$K_s = S \cdot (2S)^2 = 4S^3$$

$$S(\text{mol/l}) = \sqrt[3]{\frac{K_s}{4}}$$

Малкоразтворими съединения с различна стехиометрия могат да се сравняват САМО чрез S

6.2. Сравняване на малкоразтворими съединения по K_s и S

I. Чрез съпоставяне на K_s могат да се сравняват:

➤ Съединения с еднаква стехиометрия за молекулите на утайката

бр. йони	Формула	М:А	K_s	S (M)
2	$MgCO_3$	1:1	3.5×10^{-8}	1.9×10^{-4}
2	$PbSO_4$	1:1	1.6×10^{-8}	1.3×10^{-4}
2	$BaCrO_4$	1:1	2.1×10^{-10}	1.4×10^{-5}

➤ Ако съединенията са с различна стехиометрия, но с еднакъв общ брой йони

3	$Ca(OH)_2$	1:2	5.5×10^{-6}	1.2×10^{-2}
3	BaF_2	1:2	1.5×10^{-6}	7.2×10^{-3}
3	CaF_2	1:2	3.2×10^{-11}	2.0×10^{-4}
3	Ag_2CrO_4	2:1	2.6×10^{-12}	8.7×10^{-5}

Сравняване по K_s

Утайка	K_s	Утайка	K_s
AgBr	$5,0 \cdot 10^{-13}$	Fe(OH) ₃	$4,0 \cdot 10^{-38}$
AgCl	$1,8 \cdot 10^{-10}$	FeS	$6,3 \cdot 10^{-18}$
AgI	$8,3 \cdot 10^{-17}$	HgS	$1,6 \cdot 10^{-52}$
AgIO ₃	$3,1 \cdot 10^{-8}$	Mg(OH) ₂	$1,8 \cdot 10^{-11}$
Ag ₃ PO ₄	$1,3 \cdot 10^{-20}$	MgC ₂ O ₄	$8,6 \cdot 10^{-5}$
Al(OH) ₃	$2,0 \cdot 10^{-32}$	Mn(OH) ₂	$1,9 \cdot 10^{-13}$
Ba(OH) ₂	$5,0 \cdot 10^{-3}$	MnS	$2,5 \cdot 10^{-13}$
BaSO ₄	$1,1 \cdot 10^{-10}$	NiS	$1,0 \cdot 10^{-24}$
Bi ₂ S ₃	$1,0 \cdot 10^{-97}$	PbCl ₂	$1,6 \cdot 10^{-5}$
CaCO ₃	$4,8 \cdot 10^{-9}$	PbSO ₄	$1,6 \cdot 10^{-8}$
CaC ₂ O ₄	$4,0 \cdot 10^{-9}$	PbS	$8,0 \cdot 10^{-28}$
	$1,2 \cdot 10^{-6}$	SrSO ₄	$3,2 \cdot 10^{-7}$
CdS	$8,0 \cdot 10^{-27}$	Zn(OH) ₂	$4,5 \cdot 10^{-17}$
CoS	$2,0 \cdot 10^{-25}$	ZnS	$2,5 \cdot 10^{-22}$
CuS	$6,3 \cdot 10^{-36}$		

✓ За утайки с формула **MA**

$$K_s(\text{mol}^2 / \text{l}^2)$$

✓ За утайки с формули **M₂A** и **MA₂**

$$K_s(\text{mol}^3 / \text{l}^3)$$

✓ За утайки с формули **M₃A** и **MA₃**

$$K_s(\text{mol}^4 / \text{l}^4)$$

6.2. Сравняване на малкоразтворими съединения по K_s и S

II. Чрез S могат да се сравняват съединения с РАЗЛИЧНА СТЕХИОМЕТРИЯ

TABLE 15.5 Calculated Solubilities for CuS , Ag_2S , and Bi_2S_3 at 25°C

Salt	K_{sp}	Calculated Solubility (mol/L)
CuS	8.5×10^{-45}	9.2×10^{-23}
Ag_2S	1.6×10^{-49}	3.4×10^{-17}
Bi_2S_3	1.1×10^{-73}	1.0×10^{-15}

- ✓ Най-малко е произведението на разтворимост за Bi_2S_3
- ✓ Но най-ниска е разтворимостта на CuS

Да видим как точно влияе стехиометрията на утайката върху връзката
 $S \leftrightarrow K_s$
в общия случай?

6.3. Обща връзка между K_s и S

В общия случай на утайка $M_x B_y$

$$K_s^c = [M]^{x} \cdot [B]^{y}$$

$$[M^{y+}] = xS$$

$$K_s = (xS)^x \cdot (yS)^y = x^x \cdot y^y \cdot S^{x+y}$$

$$[B^{x-}] = yS$$

$$S(\text{mol/l}) = \sqrt[x+y]{\frac{K_s}{x^x \cdot y^y}}$$

Чрез разтворимост (S) могат да се сравняват свойства на всички съединения, независимо от стехиометрията.

Най-малко разтворимо е съединението, за което равновесната моларна концентрация в наситения разтвор е най-ниска ($S=\min$).

6.3. Обща връзка между K_s и S - примери

В зависимост от конкретната стехиометрия на утайката, замествайки в общата формула можете да получите конкретните числови връзки между K_s и S

$$Ks_{MA} = S \cdot S = S^2$$

$$S(\text{mol/l}) = \sqrt[2]{K_s}$$

$$Ks_{(M_2A;MA_2)} = (2S)^2 \cdot S = 4 \cdot S^3$$

$$S(\text{mol/l}) = \sqrt[3]{\frac{K_s}{4}}$$

$$Ks_{(M_3A;MA_3)} = (3S)^3 \cdot S = 27 \cdot S^4$$

$$S(\text{mol/l}) = \sqrt[4]{\frac{K_s}{27}}$$

$$Ks_{(M_3A_2;M_2A_3)} = (3S)^3 \cdot (2S)^2 = 108 \cdot S^5$$

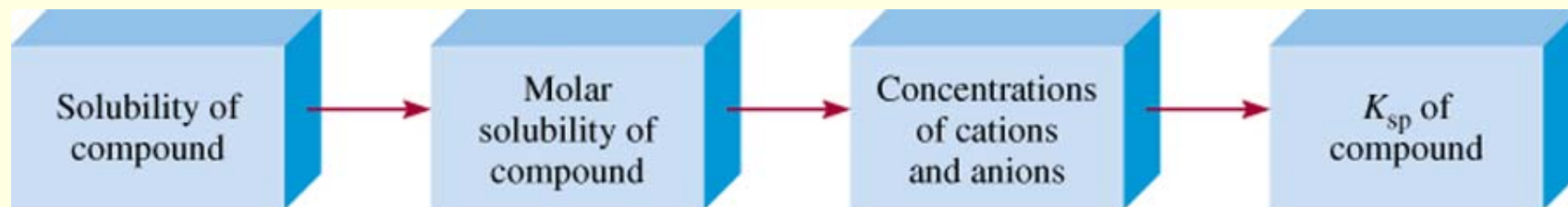
$$S(\text{mol/l}) = \sqrt[5]{\frac{K_s}{108}}$$

6.4. Моларна разтворимост и разтворимост в g/l

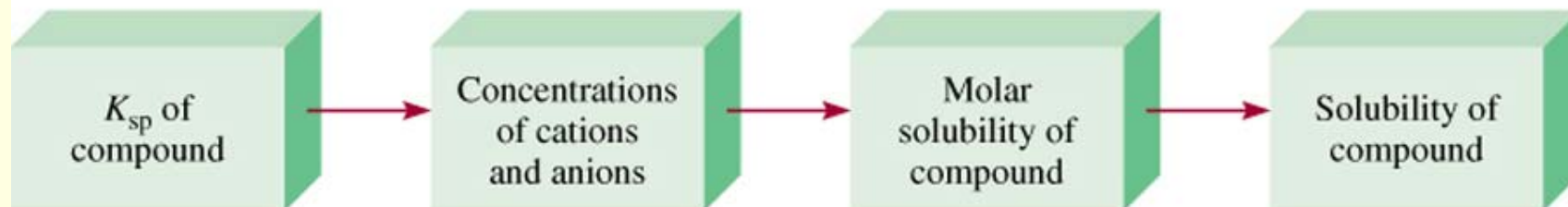
В много таблици и справочници разтворимостта е дадена в грамове разтворено вещество, съдържащи се в 1 литър от наситения р-р (g/l)

За да се отличат двата вида концентрации, използвани за означаване на разтворимостта, често **S** се нарича **МОЛАРНА РАЗТВОРИМОСТ (mol/l)**

За да изчислявате равновесни състояния при малкоразтворими съединения, трябва да знаете връзките между концентрациите!

$$\text{Разтворимо ст}(g/l) \Leftrightarrow S(\text{mol/l}) \Leftrightarrow [C_{\text{йонни}}] \Leftrightarrow K_s$$

(b)

Чрез изпаряване наситен разтвор на CaC_2O_4 , експериментално е установено, че разтворимостта е кристалната сол е 0,006 g/l. Определете K_s .

$$M_{\text{CaC}_2\text{O}_4} = 128 \text{ g / mol}$$

$$S(\text{mol / l}) = \frac{m(\text{g})}{M_{\text{CaC}_2\text{O}_4} \cdot V(\text{l})}$$

$$S(\text{mol / l}) = \frac{0.006}{128} = 4,7 \cdot 10^{-5}$$

$$S = [\text{Ca}^{2+}] = [\text{C}_2\text{O}_4^{2-}]$$

$$K_s = S^2 = (4,7)^2 \cdot 10^{-10}$$

$$K_s = 2,2 \cdot 10^{-9}$$

$$S(\text{mol / l}) = \frac{\text{разтворимост}(\text{g / l})}{M_{\text{CaC}_2\text{O}_4}}$$

Как можете да изчислите K_s , ако разтворимостта е дадена в W%?

$$S(\text{mol / l}) = \frac{w\% \cdot 10}{M_m}$$

7. Фактори от които зависят K_s и S

- Температура
- Йонна сила
(солев ефект)
- Общ йон
- Странични реакции
  - ✓ с катиона
  - ✓ с аниона

Henri Le Chatelier (1850 - 1936)

7.1. Влияние на температурата върху равновесието

Температурата е **ЕДИНСТВЕНИЯТ ПАРАМЕТЪР**, който води до промяна в **числената стойност** на термодинамичното произведение на разтворимост K_s^0

Table 14.2 • Data for Calculating Enthalpy of Solution

Compound	$\Delta H_f^\circ(s)$ (kJ/mol)	$\Delta H_f^\circ(aq, 1\ m)$ (kJ/mol)
LiF	-616.9	-611.1
NaF	-573.6	-572.8
KF	-568.6	-585.0
RbF	-557.7	-583.8
LiCl	-408.6	-445.6
NaCl	-411.2	-407.3
KCl	-436.7	-419.5
RbCl	-435.4	-418.3
NaOH	-425.9	-469.2
NH ₄ NO ₃	-365.6	-339.9

Посоката, в която се променя на K_s зависи от топлинния ефект при разтваряне

➤ K_s не се променя съществено с повишаване на температурата

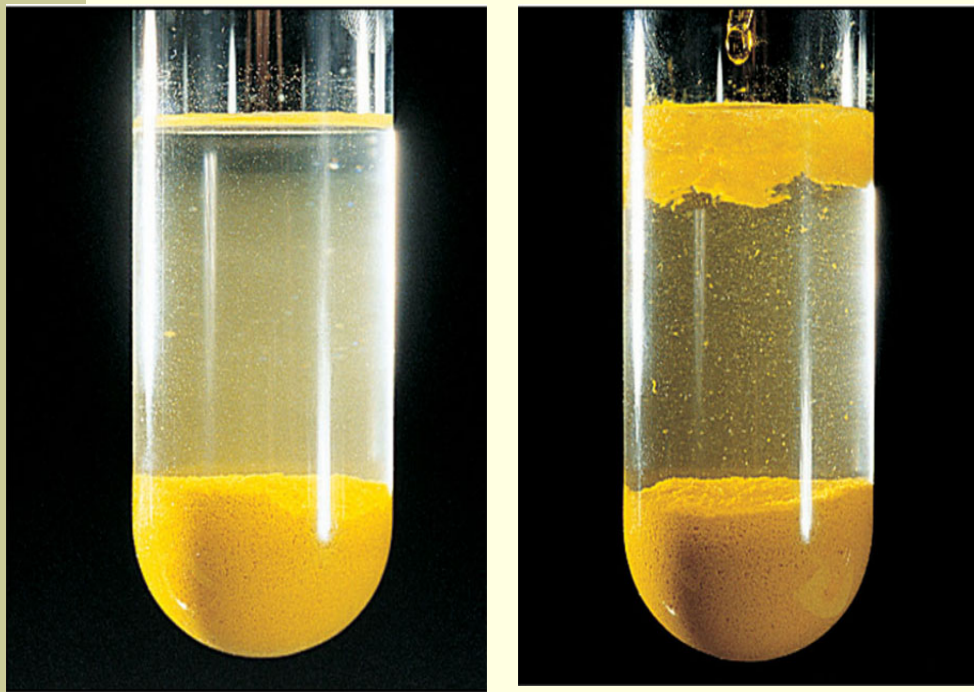
➤ K_s намалява с повишаване на температурата

➤ K_s с нараства повишаване на температурата

Промяната на разтворимостта следва промяната на K_s

7.2. Промяна в концентрацията на йоните

Какво ще се наблюдава, ако към наситен разтвор на $PbCrO_4$ добавим още 10 капки K_2CrO_4 ?

Ще протече утаяване, докато на Pb^{2+} и CrO_4^{2-} стане равно на K_s .

Коя от величините ще се промени K_s или S ?

$$K_s = [Pb^{2+}] \cdot [CrO_4^{2-}]$$

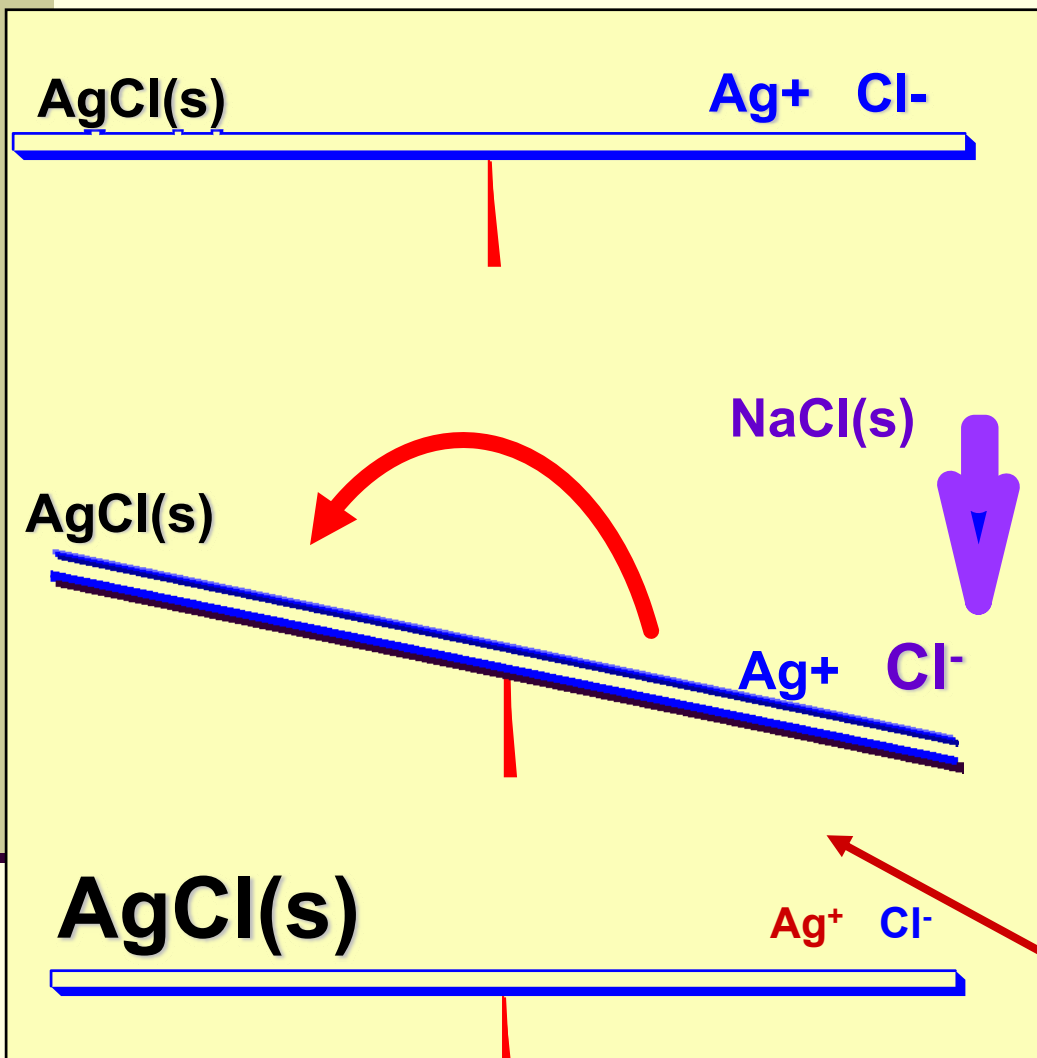
K_s ще се запази!

$$S = C_{PbCrO_4} \quad S = [Pb^{2+}]$$

Количествена оценка за разтварянето на утайката се дава **CAMO** с концентрацията на Pb^{2+} , защото CrO_4^{2-} са внесени в системата

S ще намалее!!

Ефект на общ йон – влияние върху K_s и S

Ефект на общ йон
 $\text{AgCl} \leftrightarrow \text{Ag}^+ + \text{Cl}^-$

$$Q = [\text{Ag}^+].[\text{Cl}^-]$$

$$K_s < Q$$

Образува се повече утайка от AgCl и разтворимостта намалява

При внасяне на общ йон в наситения р-р S намалява, а K_s не се променя

Разтворимостта ще се оценява само с равновесната концентрация на Ag⁺

7.3. Влияние на йонната сила – солев ефект

С увеличаване концентрацията на соли в разтвора **йонната сила расте**, а активността намалява и съответните **коэффициенти на активност също намаляват** ($f \ll 1$).

$$K_s^0 = a_M^x \cdot a_B^y$$

$$K_s^0 = K_s^c \cdot f_M^x \cdot f_B^y$$

$$K_s^c = \frac{K_s^0}{f_M^x \cdot f_B^y}$$

Това води до стимулиране на разтварянето, за да се достигне състоянието на наситен разтвор

$$K_s^0 < K_s^c$$

Този ефект на йонната сила, водещ до стимулиране процеса на разтваряне на утайките се нарича **СОЛЕВ ЕФЕКТ**

7.3. Солев ефект- влияние на заряда на йоните

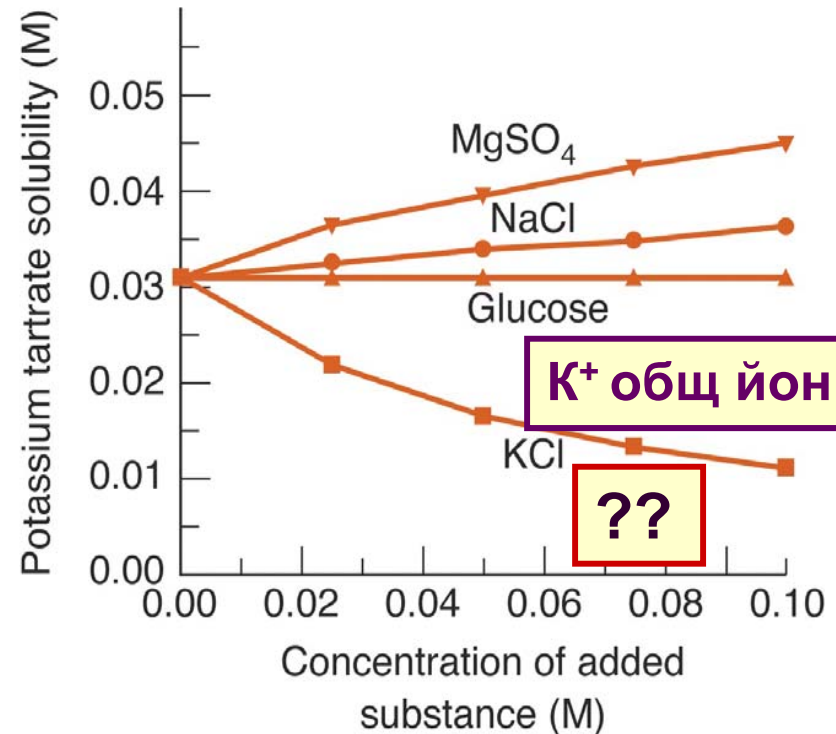
Солевиот ефект зависи от **концентрацията и заряда на йоните!**
Влиянието му се засилва когато:

- Се увеличават зарядите на йоните на електролита, присъстващ в наситения р-р

Разтворимостта на калиев тартарат ($K_2C_4H_4O_6$) в присъствие на:

- ✓ *глюкоза не се променя*
- ✓ *NaCl - се увеличава слабо*
- ✓ *MgSO₄ - се увеличава по-силно*

- Се увеличава зарядът и броят на собствените йони на утайката

Определете разтворимостта на кои утайки ще бъде по-силно повлияна от солевиот ефект?

7.4. Влияние на странични реакции върху разтворимостта

В хетерогенна равновесна система утайка-разтвор влиянието на възможните странични реакции върху разтворимостта се отчита чрез **алфа-коэффициенти**

$$K'_s = [M]' \cdot [A]'$$

$$K'_s = K_s^c \cdot \alpha_M^x \cdot \alpha_B^y$$

В присъствие на пречеци реакции K'_s и S винаги нарастват!

➤ За КАТИОНА:

$$\alpha_M = \frac{[M]'}{[M]}$$

➤ За АНИОНА:

$$\alpha_B = \frac{[A]'}{[A]}$$

Типични пречеци реакции:

Катионът може да образува КОМПЛЕКС с лиганд X (или OH^-)

$$\alpha_M \geq 1 (\text{зависи от } \beta_{MX_n}; [X])$$

Анионът е ОСНОВА, която се протонира (в зависимост от pH)

$$\alpha_A \geq 1 (\text{зависи от } K_{aH_2A}; pH)$$

7.4. Изразяване на K_s' при **КОНКРЕТНИ УСЛОВИЯ** - примери

Определете кой от йоните участва в странична р-я?

Запишете съответното условно произведение на разтворимост

1. Ако към разтвора прибавите NH_4SCN ?

$$K_s' = K_s^c \cdot \alpha_{\text{Fe}}$$

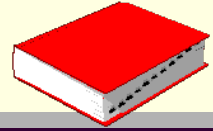
2. Ако към разтвора прибавите HCl ?

$$K_s' = K_s^c \cdot \alpha_{\text{OH}}^3$$

3. Ако към разтвора прибавите NaOH ?

$$K_s^c = [\text{Fe}^{3+}] \cdot [\text{OH}^-]^3$$

$$S = [\text{Fe}^{3+}]$$

Не бъркайте ПРОИЗВЕДЕНИЕТО НА РАЗТВОРИМОСТ с РАЗТВОРИМОСТТА!

- ✓ Произведението на разтворимост е равновесна константа и зависи само от свойствата на веществото, разтворителя и температурата
- ✓ Разтворимостта е концентрация на наситения разтвор и зависи от концентрациите на други йони в системата, от рН и температурата
- ✓ Разтворимостта може да бъде лесно управлявана, като се провокира поведение на системата в желаната посока - утаяване или разтваряне

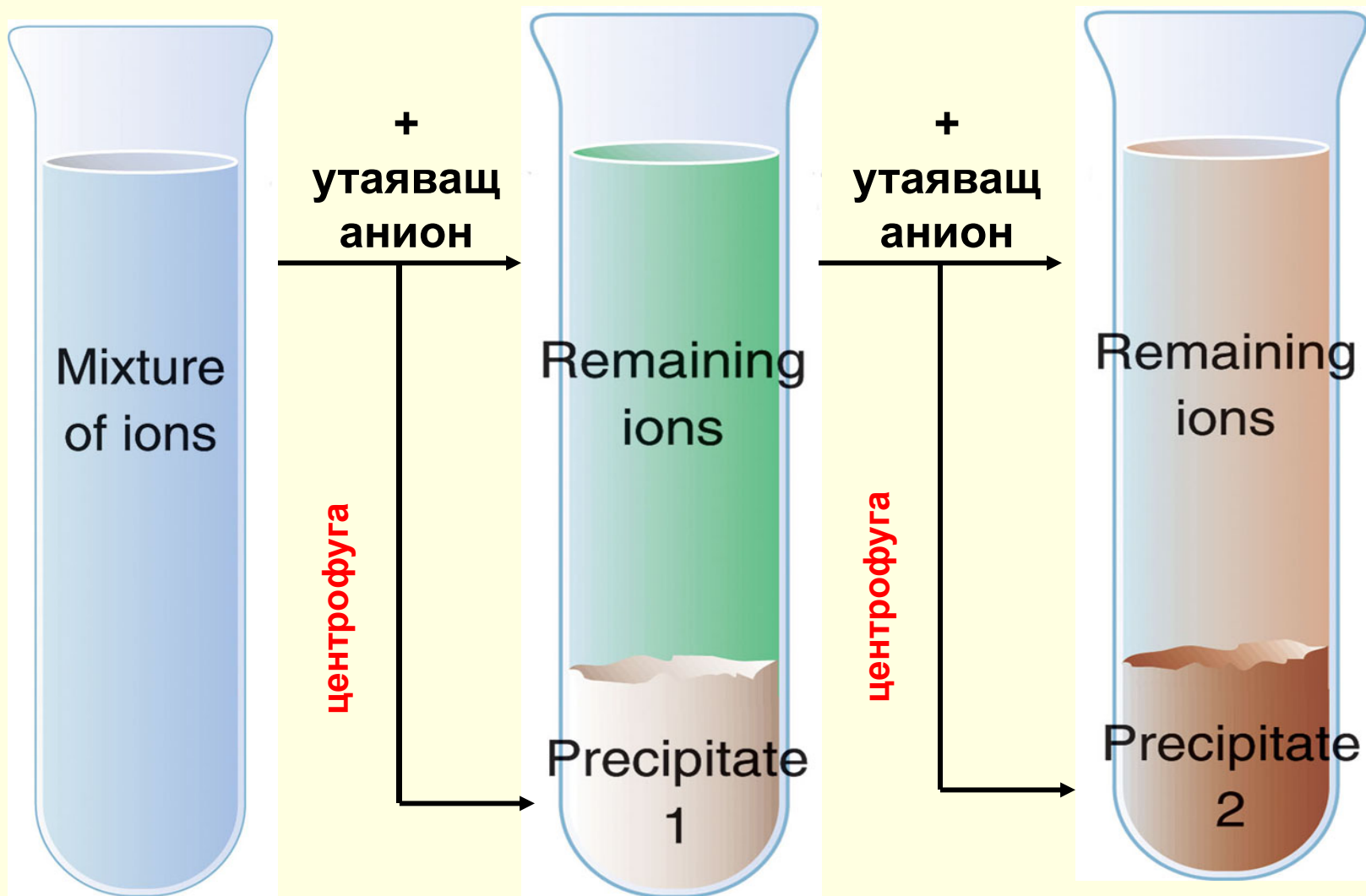

8. Приложение на хетерогенно равновесие утайка-разтвор за разделяне и доказване на катиони при качествен анализ

Table 16.5 Separation of Cations into Groups According to Their Precipitation Reactions with Various Reagents

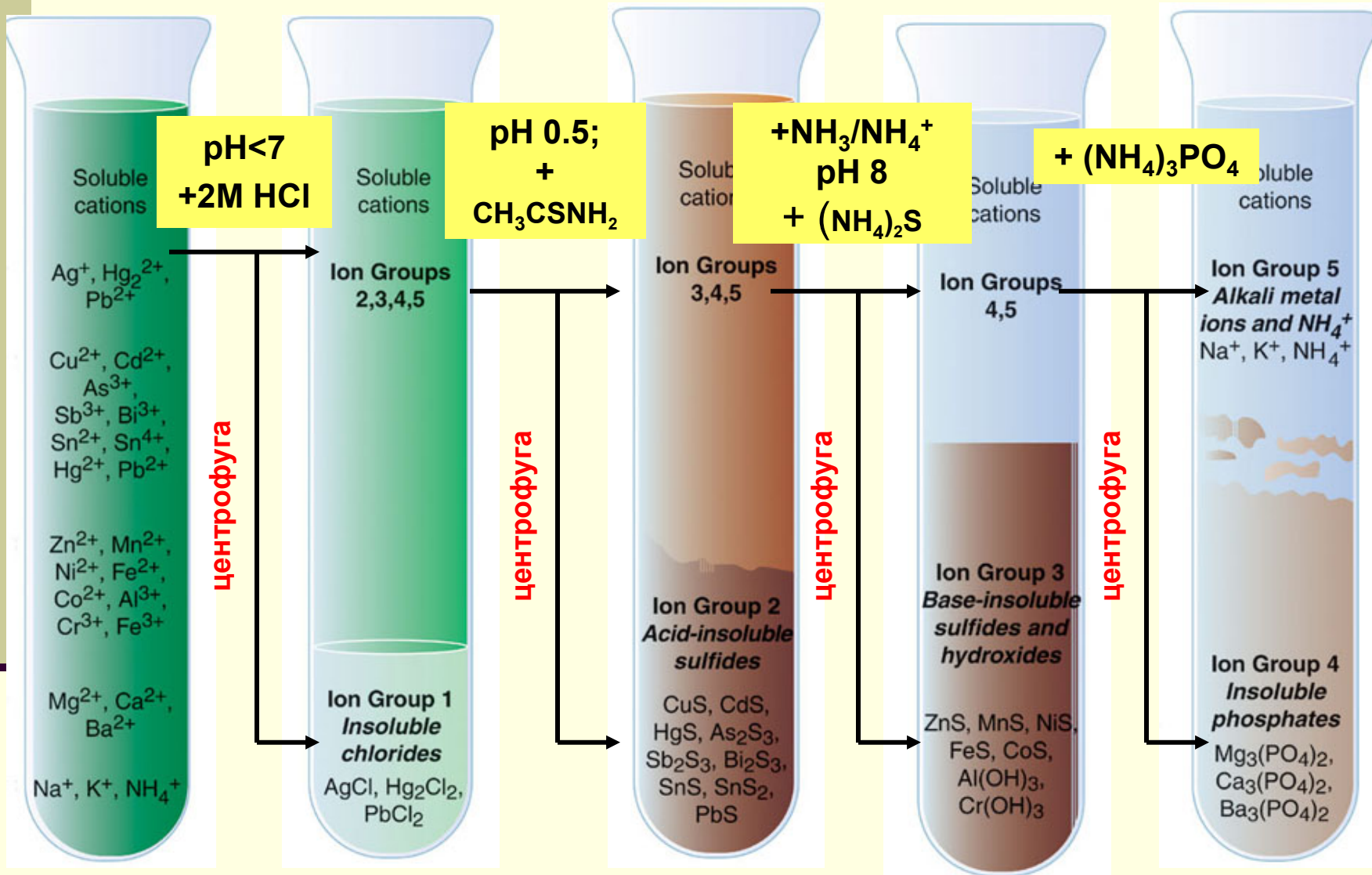
Group	Cation	Precipitating Reagents	Insoluble Compound	K_{sp}
1	Ag^+	 <p>In acidic solutions</p>	AgCl	1.6×10^{-10}
	Hg_2^{2+}		Hg_2Cl_2	3.5×10^{-18}
	Pb^{2+}		PbCl_2	2.4×10^{-4}
2	Bi^{3+}		Bi_2S_3	1.6×10^{-72}
	Cd^{2+}		CdS	8.0×10^{-28}
	Cu^{2+}	CuS	6.0×10^{-37}	
	Sn^{2+}	SnS	1.0×10^{-26}	
3	Al^{3+}	<p>H_2S in basic solutions</p>	$\text{Al}(\text{OH})_3$	1.8×10^{-33}
	Co^{2+}		CoS	4.0×10^{-21}
	Cr^{3+}		$\text{Cr}(\text{OH})_3$	3.0×10^{-29}
	Fe^{2+}		FeS	6.0×10^{-19}
	Mn^{2+}		MnS	3.0×10^{-14}
	Ni^{2+}		NiS	1.4×10^{-24}
	Zn^{2+}		ZnS	3.0×10^{-23}
4	Ba^{2+}	<p>Na_2CO_3</p>	BaCO_3	8.1×10^{-9}
	Ca^{2+}		CaCO_3	8.7×10^{-9}
	Sr^{2+}		SrCO_3	1.6×10^{-9}
5	K^+	<p>No precipitating reagent</p>	None	
	Na^+		None	
	NH_4^+		None	

8.1. Принцип за групово разделяне на йоните при качествен анализ

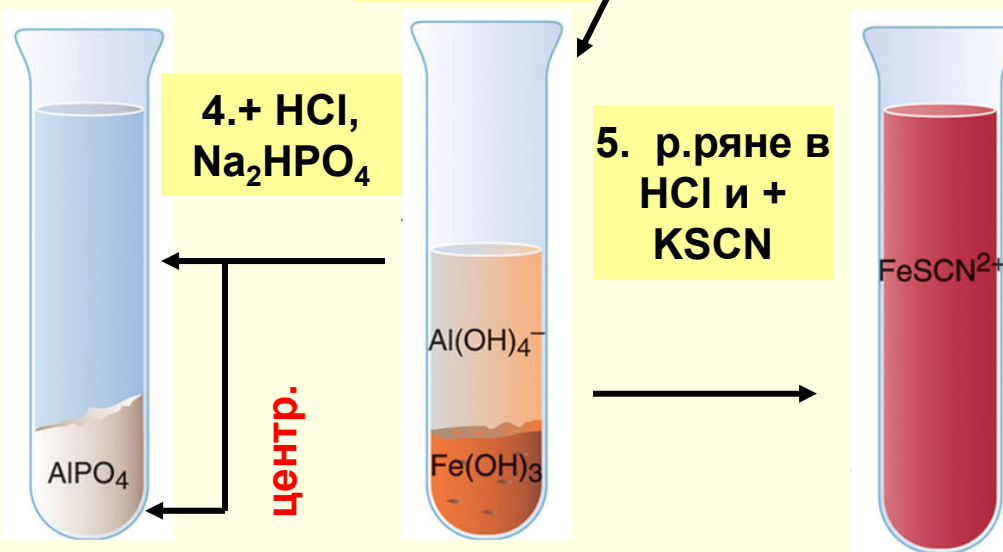
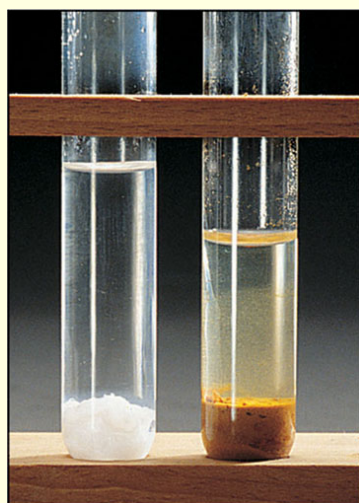
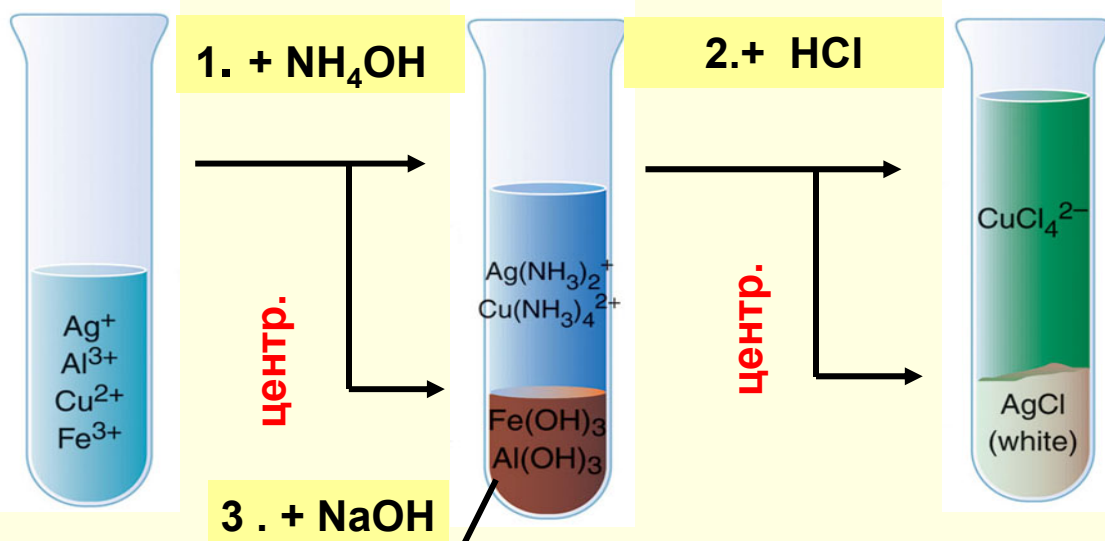
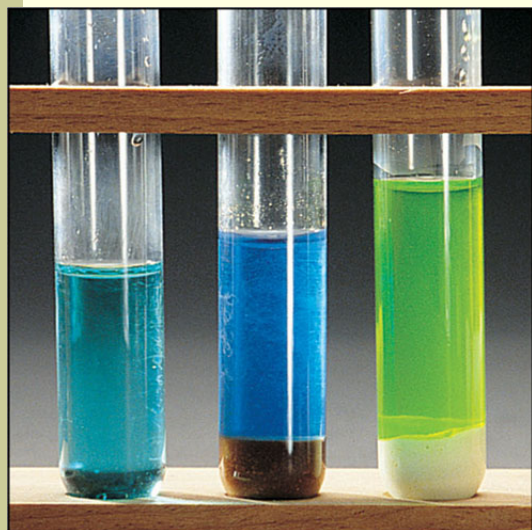

Ако разтвора съдържа: Hg_2^{2+} , Ag^+ , Hg^{2+} , Cd^{2+} , Bi^{3+} , Cu^{2+} , Sn^{4+} , Co^{2+} , Zn^{2+} , Mn^{2+} , Ni^{2+} , Fe^{2+} , Cr^{3+} , Al^{3+} , Ca^{2+} , Ba^{2+} , Mg^{2+} , NH_4^+ , Na^+ , K^+

8.2. Обща схема на качествен анализ за 1-5 групи катиони

Кратка схема за качествен анализ на сплав за Ag^+ , Al^{3+} , Cu^{2+} и Fe^{3+}

Какво трябва да научите от тази лекция?

- Видовете взаимодействия между течна и твърда фаза при разтваряне на утайки.
- Величините с които се описва равновесието утайка-разтвор
  - Произведение на разтворимост K_s и експонента – pK_s
  - От какво зависят мерните единици на K_s
- Какво представлява разтворимостта S при хетерогенни равновесия.
- Каква е връзката между K_s и S
- При какви условия се получават и разтварят на утайките – наситени, ненаситени и преситени разтвори .
- Как влияят условията в системата върху равновесието – утайка/разтвор
  - Температура
  - Йона сила
  - Внасяне на общ йон
  - Странични реакции на катиона и аниона
- Условно произведение на разтворимост

Пример:

Определете дали ще се получи утайка в разтвор, получен при смесване на следните разтвори:

200 ml 10^{-2} M $\text{Mg}(\text{NO}_3)_2$ + 200 ml 10^{-1} M NaF + 100 ml 10^{-2} M $\text{Ba}(\text{NO}_3)_2$

$$K_s(\text{MgF}_2) = 6,4 \cdot 10^{-9}$$

$$Q = [\text{Mg}^{2+}][\text{F}^-]^2$$

$$Q = \left(\frac{200 \cdot 10^{-2}}{500} \right) \left(\frac{200 \cdot 10^{-1}}{500} \right)^2$$

$$Q = 4 \cdot 10^{-3} \cdot 1,6 \cdot 10^{-3}$$

$$Q = 6,4 \cdot 10^{-6} > K_s^0$$

$$K_s(\text{BaF}_2) = 2,4 \cdot 10^{-5}$$

$$Q = [\text{Ba}^{2+}][\text{F}^-]^2$$

$$Q = \left(\frac{100 \cdot 10^{-2}}{500} \right) \left(\frac{200 \cdot 10^{-1}}{500} \right)^2$$

$$Q = 2 \cdot 10^{-3} \cdot 1,6 \cdot 10^{-3}$$

$$Q = 3,2 \cdot 10^{-6} < K_s^0$$

Ще се образува утайка САМО от MgF_2

1. Солите на алкалните елементи (Li^+ , Na^+ , K^+ , Cs^+ , Rb^+) и амониите (NH_4^+) соли са разтворими. Изключенията са малко.
2. Солите, съдържащи нитратен йон са разтворими.
3. Халогенидните соли (Cl^- , Br^- , I^-) са разтворими, с изключение на халогенидите на Ag^+ , Pb^{2+} , Hg_2^{2+}
4. Солите на Ag са неразтворими, с изключение на AgNO_3 и CH_3COOAg .
5. Сулфатните соли са разтворими с изключение на BaSO_4 , PbSO_4 , Ag_2SO_4 и CaSO_4
6. Повечето хидроксида са малко разтворими с изключение на:
  - ✓ алкалните хидроксида са разтворими
  - ✓ алкалоземните (Ca , Sr , Ba) са частично разтворими
7. Повечето сулфида на преходни метали са много малко разтворими, а също и на елементите: Cd , Fe , Zn , Ag и As , Sb , Bi , Pb

8. Карбонатите са частично разтворими, с изключение на алкалоземните (Ca, Sr, Ba) и FeCO_3 , PbCO_3 .

Всички карбонати лесно се р-рят в киселини.

9. Хроматите са частично разтворими с изключение на PbCrO_4 , BaCrO_4

10. Фосфатите и флуоридите са малко разтворими

Една тривиална класификация на разтворимостта на йонно-кристалните вещества, често използвана в практиката

- **Разтворими** са йонни материали, за които концентрацията на наситения разтвор е $> 10\text{g/l}$
- **Неразтворими** са йонни материали, за които концентрацията на наситения разтвор е $< 0,1\text{ g/l}$
- **Частично разтворими** са йонни материали, за които концентрацията на наситения разтвор е между $0,1\text{-}10\text{ g/l}$

Естествени хетерогенни
равновесия.

